

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

24 iulie 2023 *

„Trimitere preliminară – Protecția intereselor financiare ale Uniunii Europene – Articolul 325 alineatul (1) TFUE – Convenția «PIF» – Articolul 2 alineatul (1) – Obligația de a combate fraudă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii prin măsuri disuasive și efective – Obligația de a prevedea sancțiuni penale – Taxa pe valoarea adăugată (TVA) – Directiva 2006/112/CE – Fraudă gravă în domeniul TVA-ului – Termen de prescripție a răspunderii penale – Decizie a unei curți constituționale prin care este invalidată o dispoziție națională care reglementează cauzele de întrerupere a acestui termen – Risc sistemic de impunitate – Protecția drepturilor fundamentale – Articolul 49 alineatul (1) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene – Principiul legalității infracțiunilor și pedepselor – Cerințele privind previzibilitatea și precizia legii penale – Principiul aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*) – Principiul securității juridice – Standard național de protecție a drepturilor fundamentale – Obligația instanțelor unui stat membru de a lăsa neaplicate deciziile curții constituționale și/sau ale instanței supreme ale acestui stat membru în caz de neconformitate cu dreptul Uniunii – Răspunderea disciplinară a judecătorilor în cazul nerespectării acestor decizii – Principiul supremației dreptului Uniunii”

În cauza C-107/23 PPU [Lin]ⁱ,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Curtea de Apel Brașov (România), prin decizia din 22 februarie 2023, primită de Curte în aceeași zi, în procedura penală împotriva

C. I.,

C. O.,

K. A.,

L. N.,

S. P.,

cu participarea:

Statului român,

Curtea (Marea Cameră),

* Limba de procedură: română.

ⁱ — Numele prezentei cauze este un nume fictiv. El nu corespunde numelui real al niciuneia dintre părțile la procedură.

compusă din domnul K. Lenaerts, președinte, domnul L. Bay Larsen, vicepreședinte, doamna A. Prechal, domnii C. Lycourgos (raportor), E. Regan și P. G. Xuereb, doamna L. S. Rossi și domnul D. Gratsias, președinți de cameră, domnii J.-C. Bonichot, S. Rodin, F. Biltgen, N. Piçarra, N. Jääskinen și J. Passer și doamna O. Spineanu-Matei, judecători,

avocat general: domnul M. Campos Sánchez-Bordona,

grefier: doamna R. Șereș, administratoare,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 10 mai 2023,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru C. I., de C.-I. Gliga, avocat;
- pentru C. O., de M. Gornoviceanu, avocată;
- pentru L. N., de C.-I. Gliga, avocat;
- pentru S. P., de H. Crișan, avocat;
- pentru guvernul român, de L.-E. Bațagoi, M. Chicu, E. Gane și O.-C. Ichim, în calitate de agenți;
- pentru Comisia Europeană, de J. Baquero Cruz, F. Blanc, I. V. Rogalski, F. Ronkes Agerbeek și P. J. O. Van Nuffel, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 29 iunie 2023,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 2, a articolului 4 alineatul (3) și a articolului 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE, a articolului 325 alineatul (1) TFUE, a articolului 49 alineatul (1) ultima teză din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”), a articolului 2 alineatul (1) din Convenția elaborată în temeiul articolului K.3 din Tratatul privind Uniunea Europeană privind protejarea intereselor financiare ale Comunităților Europene, semnată la Bruxelles la 26 iulie 1995 și anexată la Actul Consiliului din 26 iulie 1995 (JO 1995, C 316, p. 48, Ediție specială, 19/vol. 12, p. 51, denumită în continuare „Convenția PIF”), a articolelor 2 și 12 din Directiva (UE) 2017/1371 a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2017 privind combaterea fraudelor îndreptate împotriva intereselor financiare ale Uniunii prin mijloace de drept penal (JO 2017, L 198, p. 29, denumită în continuare „Directiva PIF”), a Directivei 2006/112/CE a Consiliului din 28 noiembrie 2006 privind sistemul comun al taxei pe valoarea adăugată (JO 2006, L 347, p. 1, Ediție specială, 09/vol. 3, p. 7), a Deciziei 2006/928/CE a Comisiei din 13 decembrie 2006 de stabilire a unui mecanism de cooperare și de verificare a progresului realizat de România în vederea atingerii anumitor obiective de referință specifice în domeniul reformei sistemului judiciar și al luptei împotriva corupției (JO 2006, L 354, p. 56, Ediție specială, 11/vol. 51, p. 55), precum și a principiului supremației dreptului Uniunii.

- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unor căi extraordinare de atac introduse de C. I., C. O., K. A., L. N. și S. P. (denumiți în continuare, împreună, „contestatorii din litigiul principal”) având ca obiect desființarea unei hotărâri definitive prin care au fost condamnați la pedepse cu închisoarea pentru fapte calificate drept evaziune fiscală și constituire a unui grup infracțional organizat.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

Convenția PIF

- 3 Articolul 1 din Convenția PIF, intitulat „Dispoziții generale”, prevede:

„(1) În sensul prezentei convenții, constituie fraudă care aduce atingere intereselor financiare ale Comunităților Europene:

[...]

(b) în materie de venituri, orice acțiune sau omisiune intenționată cu privire la:

- folosirea sau prezentarea unor declarații sau documente false, inexacte sau incomplete, care au ca efect diminuarea ilegală a resurselor bugetului general al Comunităților Europene sau ale bugetelor gestionate de Comunitățile Europene sau în numele acestora;

[...]

(2) Sub rezerva articolului 2 alineatul (2), fiecare stat membru ia măsurile necesare și adecvate pentru a transpune în dreptul penal intern dispozițiile alineatului (1) astfel încât comportamentele menționate să fie sancționate ca fapte penale.

(3) Sub rezerva articolului 2 alineatul (2), fiecare stat membru ia, de asemenea, măsurile necesare pentru a se asigura că întocmirea sau furnizarea cu intenție a declarațiilor sau documentelor false, inexacte sau incomplete care au efectul menționat la alineatul (1) constituie fapte penale în cazul în care ele nu sunt pedepsite deja ca infracțiuni principale sau complicitate, instigare sau tentativă de fraudă astfel cum este definită la alineatul (1).

[...]”

- 4 Articolul 2 din această convenție, intitulat „Sanțiuni”, prevede:

„(1) Fiecare stat membru ia măsurile necesare pentru a se asigura că comportamentele menționate la articolul 1, precum și complicitatea, instigarea sau tentativa la comportamentele menționate la articolul 1 alineatul (1) se pedepsesc cu sancțiuni penale efective, proporționale și disuasive, inclusiv, cel puțin în cazurile de fraudă gravă, cu pedepse privative de libertate care pot duce la extrădare, înțelegându-se că trebuie considerată fraudă gravă oricare fraudă care implică o sumă minimă care urmează să fie stabilită de fiecare stat membru. Această sumă minimă nu poate fi stabilită la o sumă mai mare de 50 000 [de euro].

(2) Cu toate acestea, un stat membru poate să prevadă, pentru cazurile de fraudă minoră care implică o sumă totală mai mică de 4 000 [de euro] și care nu prezintă, în conformitate cu legislația sa, circumstanțe speciale grave, sancțiuni de altă natură decât cele prevăzute la alineatul (1).

[...]"

Directiva PIF

- 5 Articolul 16 din Directiva PIF, intitulat „Înlocuirea [Convenției PIF]”, precizează:

„[Convenția PIF], inclusiv Protocoalele la aceasta din 27 septembrie 1996, din 29 noiembrie 1996 și din 19 iunie 1997, este înlocuită de prezenta directivă în ceea ce privește statele membre care au obligații în temeiul acesteia, începând cu 6 iulie 2019.

În ceea ce privește statele membre care au obligații în temeiul prezentei directive, trimiterile la convenție se interpretează ca trimiteri la prezenta directivă.”

Dreptul român

Constituția României

- 6 Principiul aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*) este enunțat la articolul 15 alineatul (2) din Constituția României, potrivit căruia „[l]egea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile”.
- 7 Articolul 147 alineatele (1) și (4) din Constituția României prevede:

„(1) Dispozițiile din legile și ordonanțele în vigoare, precum și cele din regulamente, constatate ca fiind neconstituționale, își încetează efectele juridice la 45 de zile de la publicarea deciziei Curții Constituționale [România] dacă, în acest interval, Parlamentul sau Guvernul, după caz, nu pun de acord prevederile neconstituționale cu dispozițiile Constituției. Pe durata acestui termen, dispozițiile constatate ca fiind neconstituționale sunt suspendate de drept.

[...]

(4) Deciziile Curții Constituționale se publică în *Monitorul Oficial al României*. De la data publicării, deciziile sunt general obligatorii și au putere numai pentru viitor.”

Legislația penală română

- 8 Infrațiunea de evaziune fiscală este prevăzută la articolul 9 din Legea nr. 241 din 15 iulie 2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale (*Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 672 din 27 iulie 2005), în versiunea aplicabilă litigiului principal, după cum urmează:

„(1) Constituie infracțiuni de evaziune fiscală și se pedepsesc cu închisoare de la 2 ani la 8 ani și interzicerea unor drepturi sau cu amendă următoarele fapte săvârșite în scopul sustragerii de la îndeplinirea obligațiilor fiscale:

[...]

c) evidențierea, în actele contabile sau în alte documente legale, a cheltuielilor care nu au la bază operațiuni reale ori evidențierea altor operațiuni fictive;

[...]

(2) Dacă prin faptele prevăzute la alineatul (1) s-a produs un prejudiciu mai mare de 100 000 euro, în echivalentul monedei naționale, limita minimă a pedepsei prevăzute de lege și limita maximă a acesteia se majorează cu 5 ani.

(3) Dacă prin faptele prevăzute la alineatul (1) s-a produs un prejudiciu mai mare de 500 000 euro, în echivalentul monedei naționale, limita minimă a pedepsei prevăzute de lege și limita maximă a acesteia se majorează cu 7 ani.”

- 9 La 1 februarie 2014, a intrat în vigoare Legea nr. 286 din 17 iulie 2009 privind Codul penal (*Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 510 din 24 iulie 2009, denumită în continuare „Codul penal”).

- 10 În temeiul articolului 154 alineatul (1) litera b) din Codul penal, termenul general de prescripție pentru infracțiunile reținute în sarcina contestatorilor din litigiul principal este de zece ani.

- 11 Înainte de intrarea în vigoare a Codului penal, dispoziția care reglementa întreruperea termenelor de prescripție în materie penală prevedea următoarele:

„Cursul termenului prescripției prevăzute în articolul 122 se întrerupe prin îndeplinirea oricărui act care, potrivit legii, trebuie comunicat învinuitului sau inculpatului în desfășurarea procesului penal.”

- 12 În versiunea sa inițială, articolul 155 alineatul (1) din Codul penal prevedea:

„Cursul termenului prescripției răspunderii penale se întrerupe prin îndeplinirea oricărui act de procedură în cauză.”

- 13 Acest articol 155 alineatul (1) a fost modificat prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 71 din 30 mai 2022 pentru modificarea articolului 155 alineatul (1) din Legea nr. 286/2009 privind Codul penal (*Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 531 din 30 mai 2022, denumită în continuare „OUG nr. 71/2022”) după cum urmează:

„Cursul termenului prescripției răspunderii penale se întrerupe prin îndeplinirea oricărui act de procedură în cauză care, potrivit legii, trebuie comunicat suspectului sau inculpatului.”

- 14 Domeniul de aplicare al principiului aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*), care este enunțat la articolul 15 alineatul (2) din Constituția României, este precizat la articolul 5 alineatul (1) din Codul penal, potrivit căruia:

„În cazul în care de la săvârșirea infracțiunii până la judecarea definitivă a cauzei au intervenit una sau mai multe legi penale, se aplică legea mai favorabilă.”

- 15 Articolul 426 din Legea nr. 135 din 1 iulie 2010 privind Codul de procedură penală (*Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 486 din 15 iulie 2010), în versiunea aplicabilă litigiului principal, intitulat „Cazurile de contestație în anulare”, prevede la litera b):

„Împotriva hotărârilor penale definitive se poate face contestație în anulare în următoarele cazuri:

[...]

b) când inculpatul a fost condamnat, deși existau probe cu privire la o cauză de încetare a procesului penal;

[...]”

Legislația privind regimul disciplinar al judecătorilor

- 16 Articolul 99 din Legea nr. 303 din 28 iunie 2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor (republicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 826 din 13 septembrie 2005) prevedea:

„Constituie abateri disciplinare:

[...]

ș) nerespectarea deciziilor Curții Constituționale ori a deciziilor pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție în soluționarea recursurilor în interesul legii;

[...]”

- 17 Articolul 271 din Legea nr. 303 din 15 noiembrie 2022 privind statutul judecătorilor și procurorilor (*Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 1102 din 16 noiembrie 2022) prevede:

„Constituie abateri disciplinare:

[...]

s) exercitarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență.”

- 18 Articolul 272 alineatele (1) și (2) din această lege precizează:

„(1) Există rea-credință atunci când judecătorul sau procurorul încalcă cu știință normele de drept material ori procesual, urmărind sau acceptând vătămarea unei persoane.

(2) Există gravă neglijență atunci când judecătorul sau procurorul nesocotește din culpă, în mod grav, neîndoielnic și nescuzabil, normele de drept material ori procesual.”

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 19 În cursul anului 2010, contestatorii din litigiul principal au omis, în tot sau în parte, evidențierea, în actele lor contabile, a operațiunilor comerciale efectuate și a veniturilor realizate din vânzarea de motorină achiziționată în regim suspensiv de plată a accizei către beneficiari interni, prejudiciind în această modalitate bugetul de stat, inclusiv cu privire la taxa pe valoarea adăugată (TVA) și la accizele la motorină.
- 20 Prin decizia penală nr. 285/AP din 30 iunie 2020, Curtea de Apel Brașov (România), care este instanța de trimitere, a dispus condamnarea sau menținerea soluției de condamnare a contestatorilor din litigiul principal, pronunțată de Tribunalul Brașov (România) prin sentința penală nr. 38/S din 13 martie 2018, la pedepse cu închisoarea pentru săvârșirea infracțiunii de evaziune fiscală, prevăzută la articolul 9 alineatul (1) literele b) și c) și la articolul 9 alineatul (3) din Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, în versiunea aplicabilă litigiului principal, precum și a infracțiunii de constituire a unui grup infracțional organizat, prevăzută la articolul 7 raportat la articolul 2 litera b) punctul 16 din Legea nr. 39 din 21 ianuarie 2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate (*Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 50 din 29 ianuarie 2003), în versiunea aplicabilă litigiului principal, cu aplicarea articolului 5 din Codul penal.
- 21 Doi contestatori din litigiul principal, K. A. și S. P., erau privați de libertate la momentul depunerii prezentei cereri de decizie preliminară, în executarea Deciziei penale nr. 285/AP din 30 iunie 2020 a Curții de Apel Brașov.
- 22 Contestatorii din litigiul principal au fost de asemenea obligați la plata unui prejudiciu fiscal, conținând și sume datorate cu titlu de TVA, în cuantum total de 13 964 482 lei românești (RON) (aproximativ 3 240 000 de euro).
- 23 În cererea de decizie preliminară, instanța de trimitere prezintă o jurisprudență națională referitoare la versiunea inițială a articolului 155 alineatul (1) din Codul penal, care poate avea o incidență determinantă asupra situației contestatorilor din litigiul principal.
- 24 Mai precis, această instanță arată, în primul rând, că Curtea Constituțională, prin Decizia nr. 297 din 26 aprilie 2018, publicată la 25 iunie 2018 (denumită în continuare „Decizia nr. 297/2018 a Curții Constituționale”), a admis o excepție de neconstituționalitate privind această dispoziție în măsura în care prevedea întreruperea cursului termenului prescripției răspunderii penale prin îndeplinirea „oricărui act de procedură”.
- 25 Curtea Constituțională ar fi arătat, printre altele, că dispoziția menționată era lipsită de previzibilitate și contrară principiului legalității incriminării, întrucât sintagma „oricărui act de procedură” avea în vedere și acte care nu erau comunicate suspectului sau inculpatului, nepermițându-i astfel acestuia să ia cunoștință de începerea unui nou termen de prescripție a răspunderii sale penale.
- 26 Ea ar fi constatat de asemenea că soluția legislativă anterioară îndeplinea condițiile de previzibilitate impuse de dispozițiile constituționale relevante, întrucât prevedea că întreruperea cursului prescripției răspunderii penale se putea realiza doar prin îndeplinirea unui act care, potrivit legii, trebuia comunicat învinutului sau inculpatului.

- 27 În al doilea rând, din explicațiile furnizate de instanța de trimitere reiese că, timp de mai mulți ani, legiuitorul național nu a intervenit ca urmare a Deciziei nr. 297/2018 a Curții Constituționale, pentru a înlocui dispoziția, declarată neconstituțională, a articolului 155 alineatul (1) din Codul penal.
- 28 În al treilea rând, instanța de trimitere precizează că Curtea Constituțională, prin Decizia nr. 358 din 26 mai 2022, publicată la 9 iunie 2022 (denumită în continuare „Decizia nr. 358/2022 a Curții Constituționale”), a admis o nouă excepție de neconstituționalitate privind articolul 155 alineatul (1) din Codul penal. În această decizie, Curtea Constituțională ar fi clarificat faptul că Decizia nr. 297/2018 avea natura juridică a unei decizii de neconstituționalitate „simple”. Subliniind lipsa unei intervenții a legiuitorului ulterior acestei Decizii nr. 297/2018, precum și faptul că efectul combinat al acestei din urmă decizii și al acestei lipse de intervenție determinase o nouă situație lipsită de claritate și de previzibilitate în ceea ce privește normele aplicabile întreruperii termenului de prescripție a răspunderii penale, situație ce a determinat apariția unei practici judiciare neunitare, Curtea Constituțională ar fi precizat că, între data publicării Deciziei nr. 297/2018 și intrarea în vigoare a unui act normativ care să stabilească norma aplicabilă, „fondul activ al legislației [române] nu conține[a] vreun caz care să permită întreruperea cursului prescripției răspunderii penale”.
- 29 Pe de altă parte, Curtea Constituțională ar fi arătat că rațiunea care a stat la baza pronunțării Deciziei nr. 297/2018 nu a fost înlăturarea termenelor de prescripție a răspunderii penale sau înlăturarea instituției întreruperii cursului acestor termene, ci alinierea dispozițiilor articolului 155 alineatul (1) din Codul penal la exigențele constituționale.
- 30 În al patrulea rând, din cererea de decizie preliminară reiese că, la 30 mai 2022, și anume după ce Decizia nr. 358/2022 a Curții Constituționale a fost pronunțată, însă înainte ca ea să fi fost publicată, guvernul român, acționând în calitate de legiuitor delegat, a adoptat OUG nr. 71/2022, intrată în vigoare la aceeași dată, prin care articolul 155 alineatul (1) din Codul penal a fost modificat în sensul că cursul termenului prescripției răspunderii penale se întrerupe prin îndeplinirea oricărui act de procedură care trebuie comunicat suspectului sau inculpatului.
- 31 În al cincilea rând, instanța de trimitere arată că, prin Decizia nr. 67/2022, publicată la 28 noiembrie 2022, Înalta Curte de Casație și Justiție a precizat că, în dreptul român, normele referitoare la întreruperea cursului termenului de prescripție a răspunderii penale sunt norme de drept penal material și că, în consecință, sunt supuse principiului activității legii penale, fără a aduce atingere principiului aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*), astfel cum este garantat, printre altele, la articolul 15 alineatul (2) din Constituția României.
- 32 În consecință, Înalta Curte de Casație și Justiție ar fi statuat că o hotărâre definitivă de condamnare poate, în principiu, să facă obiectul unei contestații în anulare întemeiate pe efectele Deciziilor nr. 297/2018 și nr. 358/2022 ale Curții Constituționale ca lege penală mai favorabilă (*lex mitior*). O asemenea posibilitate ar fi însă exclusă atunci când instanța de apel a examinat deja problema prescripției răspunderii penale în cursul procesului care a condus la această hotărâre definitivă de condamnare.
- 33 Contestatorii din litigiul principal au introdus la Curtea de Apel Brașov contestații în anulare împotriva Deciziei nr. 285/AP din 30 iunie 2020 a acestei instanțe. Ei solicită, în temeiul articolului 426 litera b) din Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, în versiunea

aplicabilă litigiului principal, desființarea hotărârii de condamnare, cu motivarea că au fost condamnați deși existau probe cu privire la o cauză de încetare a procesului penal, constând în intervenția prescripției răspunderii penale.

- 34 În susținerea contestației formulate, acești contestatori invocă, în temeiul principiului aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*), intervenirea prescripției răspunderii lor penale ca urmare a Deciziilor nr. 297/2018 și nr. 358/2022 ale Curții Constituționale.
- 35 Contestatorii menționați susțin în esență că, între data publicării Deciziei nr. 297/2018 a Curții Constituționale, și anume 25 iunie 2018, și cea a publicării Deciziei nr. 358/2022 a acestei curți, și anume 9 iunie 2022, dreptul român nu prevedea nicio cauză de întrerupere a termenului de prescripție a răspunderii penale.
- 36 Or, faptul că, în perioada cuprinsă între aceste date, fondul activ al legislației nu prevedea nicio cauză de întrerupere a termenului de prescripție a răspunderii penale ar constitui, în sine, o lege penală mai favorabilă care ar trebui să le fie aplicată în conformitate cu principiul aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*), care este consacrat, printre altele, de Constituția României.
- 37 Dacă ar fi reținută o asemenea interpretare, instanța de trimitere constată că, având în vedere data săvârșirii faptelor incriminate, termenul de prescripție de zece ani, prevăzut la articolul 154 alineatul (1) litera b) din Codul penal, ar fi fost împlinit în cauză anterior rămânerii definitive a hotărârii de condamnare a contestatorilor din litigiul principal, ceea ce ar conduce la încetarea procesului penal și la imposibilitatea condamnării penale a acestora din urmă.
- 38 Această instanță prezintă mai multe motive susceptibile să excludă aplicarea principiului aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*), așa cum este garantat de Constituția României, într-o situație precum cea din litigiul principal.
- 39 Instanța menționată arată printre altele că situația juridică caracterizată prin lipsa unei cauze de întrerupere a termenului de prescripție în materie penală, pe care o invocă contestatorii din litigiul principal, nu rezultă dintr-un act care să reflecte voința legiuitorului, ci dintr-o decizie a Curții Constituționale prin care articolul 155 alineatul (1) din Codul penal, în versiunea sa inițială, a fost declarat neconstituțional. Or, principiul aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*) ar fi aplicabil numai în cazul succesiunii în timp a unor legi adoptate de legiuitor.
- 40 În acest context, instanța de trimitere ridică problema compatibilității cu dreptul Uniunii a interpretării susținute de contestatorii din litigiul principal, în condițiile în care ea ar avea ca efect exonerarea lor de răspunderea penală pentru infracțiuni de evaziune fiscală susceptibile să afecteze bugetul Uniunii Europene, precum și protecția intereselor financiare ale acesteia. O atare interpretare, care s-ar putea aplica într-un număr considerabil de cauze penale, ar fi de natură să aducă atingere printre altele articolului 2 și articolului 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE, articolului 325 alineatul (1) TFUE, articolului 2 alineatul (1) din Convenția PIF, articolelor 1, 3 și 4 din Decizia 2006/928, articolului 2 și articolului 12 alineatul (1) din Directiva PIF, precum și Directivei 2006/112.
- 41 În această privință, instanța menționată arată că, sub rezerva datelor limitate de care dispune, este posibil ca efectele Deciziilor nr. 297/2018 și nr. 358/2022 ale Curții Constituționale privind prescripția răspunderii penale să privească un număr considerabil de cauze. Instanțele naționale s-ar fi pronunțat în favoarea prescripției răspunderii penale, inclusiv în cadrul unor contestații în

anulare precum cele din litigiul principal. În plus, Comisia Europeană și-ar fi exprimat, în Raportul din 22 noiembrie 2022 către Parlamentul European și Consiliu privind progresele realizate de România în cadrul mecanismului de cooperare și de verificare [COM(2022) 664 final], preocupările în legătură cu impactul acestei jurisprudențe asupra unor dosare penale importante aflate în curs de soluționare.

- 42 Pe de altă parte, instanța de trimitere subliniază că, dacă s-ar dovedi că o interpretare conformă cu dreptul Uniunii nu este posibilă având în vedere apărările formulate în fața sa, ea ar putea fi obligată să lase neaplicate soluțiile jurisprudențiale reținute de Curtea Constituțională și/sau de Înalta Curte de Casație și Justiție în recursurile în interesul legii.
- 43 Or, instanța de trimitere arată că noul regim disciplinar, prevăzut la articolele 271 și 272 din Legea nr. 303/2022 privind statutul judecătorilor și procurorilor, permite sancționarea judecătorilor care, cu știință – și, prin urmare, „cu rea-credință” - sau gravă neglijență, în sensul acestor articole, ar fi încălcat deciziile Curții Constituționale ori deciziile pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție în soluționarea recursurilor în interesul legii.
- 44 În aceste condiții, Curtea de Apel Brașov a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:
- „1) Articolul 2 TUE, articolul 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE și articolul 4 [alineatul (3)] TUE coroborate cu articolul 325 alineatul (1) TFUE și cu articolul 2 alineatul (1) din Convenția PIF și cu articolul 2 și articolul 12 din Directiva PIF, precum și cu Directiva [2006/112], cu referire la principiul consacrării unor sancțiuni efective și disuasive în cazuri de fraudă gravă aducând atingere intereselor financiare ale Uniunii Europene, toate cu aplicarea Deciziei [2006/928], prin raportare la articolul 49 [alineatul (1)] teza finală din [cartă], trebuie interpretate în sensul că se opun unei situații juridice precum cea incidentă în litigiul principal, în care contestatorii condamnați solicită, printr-o cale extraordinară de atac, desființarea unei hotărâri penale definitive de condamnare, invocând aplicarea principiului legii penale mai favorabile, care ar fi fost incidentă în cursul procesului pe fond și care ar fi prevăzut un termen de prescripție mai mic și împlinit anterior soluționării definitive a cauzei, relevant însă ulterior acestui moment de o decizie a instanței constituționale naționale care a declarat neconstituțional un text de lege privind întreruperea cursului prescripției răspunderii penale [Decizia nr. 358/2022 a Curții Constituționale], invocând pasivitatea legiuitorului, care nu a intervenit pentru punerea de acord a textului legal cu o altă decizie a aceleiași instanțe constituționale, pronunțată în urmă cu patru ani față de [această Decizie nr. 358/2022] (Decizia nr. [297/2018 a Curții Constituționale]) – timp în care jurisprudența instanțelor de drept comun formată în aplicarea [acestei Decizii nr. 297/2018] se stabilise deja în sensul subzistenței textului respectiv, în forma înțeleasă ca urmare a [Deciziei nr. 297/2018 menționate] – cu consecința practică a reducerii la jumătate a termenului de prescripție pentru toate faptele penale cu privire la care nu s-a pronunțat o hotărâre definitivă de condamnare anterior [Deciziei nr. 297/2018 a Curții Constituționale] și a încetării pe cale de consecință a procesului penal față de acuzații în cauză?
- 2) Articolul 2 TUE privind valorile statului de drept și respectarea drepturilor omului într-o societate caracterizată prin justiție și articolul 4 [alineatul (3)] TUE privind principiul cooperării loiale dintre Uniune și statele membre, cu aplicarea Deciziei 2006/928 [...] sub aspectul angajamentului de asigurare a caracterului eficient al sistemului judiciar român, prin raportare la articolul 49 [alineatul (1)] teza finală din [cartă] consacrând principiul legii penale mai favorabile, trebuie interpretate, cu privire la sistemul judiciar intern în ansamblul său, în

sensul că se opun unei situații juridice precum cea incidentă în litigiul principal, în care contestatorii condamnați solicită, printr-o cale extraordinară de atac, desființarea unei hotărâri penale definitive de condamnare, invocând aplicarea principiului legii penale mai favorabile, care ar fi fost incidentă în cursul procesului pe fond și care ar fi prevăzut un termen de prescripție mai mic și împlinit anterior soluționării definitive a cauzei, relevant însă ulterior acestui moment de o decizie a instanței constituționale naționale care a declarat neconstituțional un text de lege privind întreruperea cursului prescripției răspunderii penale (Decizia [nr. 358/2022 a Curții Constituționale]), invocând pasivitatea legiuitorului, care nu a intervenit pentru punerea de acord a textului legal cu o altă decizie a aceleiași instanțe constituționale, pronunțată în urmă cu patru ani față de [această Decizie nr. 358/2022] ([Decizia nr. 297/2018 a Curții Constituționale]) – timp în care jurisprudența instanțelor de drept comun formată în aplicarea [acestei Decizii nr. 297/2018] se stabilise deja în sensul subzistenței textului respectiv, în forma înțeleasă ca urmare a [Deciziei nr. 297/2018 menționate] – cu consecința practică a reducerii la jumătate a termenului de prescripție pentru toate faptele penale cu privire la care nu s-a pronunțat o hotărâre definitivă de condamnare anterior [Deciziei nr. 297/2018 a Curții Constituționale] și a încetării pe cale de consecință a procesului penal față de acuzații în cauză?

- 3) În caz[ul unui răspuns] afirmativ [la primele două întrebări] și numai dacă nu se poate da o interpretare conformă cu dreptul Uniunii Europene, principiul supremației dreptului Uniunii trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări sau unei practici naționale potrivit căreia instanțele naționale de drept comun sunt ținute de deciziile curții constituționale naționale și de deciziile obligatorii ale instanței supreme naționale și nu pot, din acest motiv și cu riscul săvârșirii unei abateri disciplinare, să lase neaplicată din oficiu jurisprudența rezultată din deciziile menționate, chiar dacă ele consideră, în lumina unei hotărâri a Curții, că această jurisprudență este contrară, în principal, articolului 2 TUE, articolului 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE și articolului 4 [alineatul (3)] TUE coroborate cu articolul 325 alineatul (1) TFUE, toate cu aplicarea Deciziei 2006/928 [...], prin raportare la articolul 49 [alineatul (1)] teza finală din [cartă], precum în situația din litigiul principal?”
- 45 Printr-o comunicare din 24 martie 2023, primită de Curte în aceeași zi, instanța de trimitere a menționat mai multe decizii penale pronunțate între 15 decembrie 2022 și 8 martie 2023, prin care Curtea de Apel București (România) și Înalta Curte de Casație și Justiție ar fi admis mai multe contestații în anulare, constatându-se intervenirea prescripției răspunderii penale a persoanelor în cauză.
- 46 Pe de altă parte, în această comunicare, instanța de trimitere a subliniat că recursul în casație ar fi singura cale de atac care ar permite, dacă ar fi cazul, contestarea unei hotărâri judecătorești definitive pe baza unei încălcări a dreptului Uniunii astfel cum va fi interpretat de Curte în răspunsurile sale la întrebările preliminare. Cu toate acestea, termenul de 30 de zile de la data comunicării deciziei instanței de apel în care trebuie introdus un recurs în casație ar reprezenta un impediment pentru introducerea unui asemenea recurs, din moment ce, la data la care Curtea se va pronunța cu privire la prezenta cerere de decizie preliminară, acest termen se va fi împlinit în marea majoritate a cauzelor vizate.
- 47 În consecință, instanța de trimitere a solicitat Curții să precizeze că, „în baza principiului cooperării loiale, în vederea respectării principiului efectivității și echivalenței, în cadrul autonomiei procedurale interne, cu scopul asigurării egalității de tratament și a nediscriminării părților din litigiul principal față de ceilalți justițiabili aflați în situații similare, în cazul

recursurilor în casație declarate față de toate hotărârile definitive pronunțate între timp în cauze similare, instanțele interne urmează să aprecieze că [termenul menționat] trebuie să curgă de la data pronunțării hotărârii Curții” asupra prezentei cereri de decizie preliminară.

Cu privire la declanșarea procedurii preliminare de urgență

- 48 Făcând uz de competența care îi este conferită la articolul 107 alineatul (3) din Regulamentul de procedură al Curții, președintele Curții a invitat Camera a patra, desemnată în conformitate cu articolul 108 alineatul (1) din acest regulament, să examineze necesitatea judecării prezentei trimiteri preliminare potrivit procedurii de urgență prevăzute la articolul 23a primul paragraf din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene.
- 49 Din cuprinsul articolului 107 alineatul (1) din Regulamentul de procedură reiese că pot fi judecate potrivit procedurii de urgență numai trimiterile preliminare prin care se adresează una sau mai multe întrebări referitoare la unul dintre domeniile vizate de titlul V din partea a treia din Tratatul FUE, acest titlu fiind consacrat spațiului de libertate, securitate și justiție.
- 50 În speță, întrebările preliminare privesc, printre altele, interpretarea articolului 2 alineatul (1) din Convenția PIF, care a fost elaborată în temeiul articolului K.3 UE. Acest din urmă articol a devenit articolul 31 UE, ale cărui dispoziții au fost preluate la articolele 82, 83 și 85 TFUE, care fac parte din titlul V din partea a treia din Tratatul FUE.
- 51 Rezultă că prin prezenta trimitere preliminară se adresează întrebări referitoare la unul dintre domeniile vizate de acest titlu V și că, prin urmare, ea poate fi judecată potrivit procedurii de urgență.
- 52 În ceea ce privește criteriul referitor la urgență, dintr-o jurisprudență constantă rezultă că acest criteriu este îndeplinit atunci când persoana vizată în litigiul principal este, la data introducerii cererii de decizie preliminară, privată de libertate, iar menținerea sa în detenție depinde de soluționarea acestui litigiu [Hotărârea din 12 ianuarie 2023, MV (Contopirea pedepselor), C-583/22 PPU, EU:C:2023:5, punctul 45 și jurisprudența citată].
- 53 În această privință, din decizia de trimitere reiese că contestatorii din litigiul principal au fost condamnați la pedeapsă cu închisoarea și că doi dintre ei, K. A. și S. P., se află în executarea pedepselor lor.
- 54 Ca răspuns la cererea de lămuriri pe care Curtea i-a adresat-o la 15 martie 2023 instanței de trimitere, aceasta din urmă a precizat, pe de o parte, că acești doi contestatori din litigiul principal sunt în prezent încarcerați în executarea deciziei penale nr. 285/AP din 30 iunie 2020 și, pe de altă parte, că, în ipoteza în care ar decide să admită contestațiile în anulare pe care aceștia le-au formulat în fața sa împotriva hotărârii de condamnare, s-ar pune capăt detenției lor.
- 55 În plus, din explicațiile furnizate de această instanță reiese că soluționarea contestațiilor în anulare introduse de contestatorii din litigiul principal depinde de răspunsurile Curții la întrebările adresate.

- 56 În aceste condiții, în temeiul articolului 108 alineatul (1) din Regulamentul de procedură, Camera a patra a Curții a decis, la 23 martie 2023, la propunerea judecătorului raportor, după ascultarea avocatului general, să judece prezenta trimitere preliminară din oficiu potrivit procedurii preliminare de urgență.
- 57 Pe de altă parte, această cameră a decis, în temeiul articolului 113 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, să trimită prezenta cauză în fața Curții în vederea atribuirii acesteia Marii Camere.

Cu privire la admisibilitatea cererii de decizie preliminară

- 58 L. N. și C. I. au susținut că cererea de decizie preliminară este inadmisibilă în totalitate. În această privință, L. N. a arătat, printre altele, că Decizia 2006/928 și Directiva PIF nu sunt relevante în împrejurările din litigiul principal.
- 59 Pe de altă parte, guvernul român ridică problema caracterului ipotetic al celei de a treia întrebări adresate.
- 60 În sfârșit, C. O., C. I. și guvernul român au invocat inadmisibilitatea cererii menționate la punctul 47 din prezenta hotărâre, pentru motivul că, în cadrul litigiului principal, instanța de trimitere nu ar fi sesizată cu un recurs în casație, ci cu contestații în anulare.
- 61 Trebuie amintit că, în temeiul unei jurisprudențe constante, în cadrul cooperării dintre Curte și instanțele naționale instituite la articolul 267 TFUE, numai instanța națională care este sesizată cu soluționarea litigiului și care trebuie să își asume răspunderea pentru decizia ce urmează a fi pronunțată are competența să aprecieze, luând în considerare particularitățile cauzei, atât necesitatea unei decizii preliminare pentru a fi în măsură să pronunțe propria hotărâre, cât și relevanța întrebărilor pe care le adresează Curții. În consecință, în cazul în care întrebările adresate privesc interpretarea dreptului Uniunii, Curtea este în principiu obligată să se pronunțe [Hotărârea din 21 martie 2023, Mercedes-Benz Group (Răspunderea producătorilor de vehicule echipate cu dispozitive de manipulare), C-100/21, EU:C:2023:229, punctul 52 și jurisprudența citată].
- 62 Rezultă că întrebările privind dreptul Uniunii beneficiază de o prezumție de relevanță. Curtea poate refuza să se pronunțe asupra unei întrebări preliminare adresate de o instanță națională numai dacă este evident că interpretarea solicitată a dreptului Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal, atunci când problema este de natură ipotetică sau atunci când Curtea nu dispune de elementele de fapt și de drept necesare pentru a răspunde în mod util la întrebările care i-au fost adresate [Hotărârea din 21 martie 2023, Mercedes-Benz Group (Răspunderea producătorilor de vehicule echipate cu dispozitive de manipulare), C-100/21, EU:C:2023:229, punctul 53 și jurisprudența citată].
- 63 În speță, în ceea ce privește, în primul rând, cele trei întrebări preliminare adresate de instanța de trimitere, trebuie subliniat, *primo*, că interpretarea dreptului Uniunii solicitată de această instanță ar putea să o determine pe aceasta din urmă să lase neaplicate Deciziile nr. 297/2018 și nr. 358/2022 ale Curții Constituționale și/sau Decizia nr. 67/2022 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, care au fost invocate de contestatorii din litigiul principal pentru a obține constatarea prescripției răspunderii lor penale. Prin urmare, aceste întrebări nu sunt ipotetice.

- 64 Cu toate acestea, *secundo*, este necesar să se arate, pe de o parte, că, în temeiul articolului 16 din Directiva PIF, ale cărei articole 2 și 12 fac obiectul interpretării solicitate de instanța de trimitere prin intermediul primei întrebări preliminare, această directivă înlocuiește Convenția PIF începând cu 6 iulie 2019. Or, faptele aflate la originea litigiului principal au fost săvârșite în cursul anului 2010. Prin urmare, este evident că directiva menționată nu este aplicabilă acestui litigiu, motiv pentru care interpretarea sa nu este necesară pentru soluționarea acestuia din urmă.
- 65 Pe de altă parte, în măsura în care, potrivit informațiilor aduse la cunoștința Curții, faptele în discuție în litigiul principal nu constituie fapte de corupție, este evident că nici interpretarea Deciziei 2006/928 nu este relevantă pentru răspunsul care trebuie dat la prima și la a doua întrebare preliminară.
- 66 În schimb, în ceea ce privește, *tertio*, celelalte dispoziții ale dreptului Uniunii vizate de cele trei întrebări preliminare adresate de instanța de trimitere, este suficient să se amintească faptul că, atunci când nu rezultă în mod vădit că interpretarea unei dispoziții de drept al Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal, obiecția întemeiată pe inaplicabilitatea acelei dispoziții în cauza principală nu are legătură cu admisibilitatea cererii de decizie preliminară, ci ține de fondul întrebărilor [Hotărârea din 19 decembrie 2019, Dobersberger, C-16/18, EU:C:2019:1110, punctul 21, și Hotărârea din 27 aprilie 2023, M. D. (Interdicție de intrare în Ungaria), C-528/21, EU:C:2023:341, punctul 52].
- 67 În ceea ce privește, în al doilea rând, cererea menționată la punctul 47 din prezenta hotărâre, prin aceasta se urmărește, potrivit explicațiilor furnizate de instanța de trimitere, să se stabilească dacă dreptul Uniunii impune ca termenul de 30 de zile prevăzut pentru introducerea unui recurs în casație să înceapă să curgă de la data la care Curtea își va pronunța hotărârea în prezenta cauză.
- 68 Or, în cadrul litigiului principal, instanța de trimitere nu este sesizată cu un recurs în casație, ci cu contestații în anulare, astfel cum au arătat C. O., C. I. și guvernul român.
- 69 În consecință, întrebarea de la punctul 47 din prezenta hotărâre privește o problemă de natură ipotetică, în sensul jurisprudenței amintite la punctul 62 din această hotărâre, și trebuie, prin urmare, să fie declarată inadmisibilă.
- 70 Rezultă din cele ce precedă că prezenta cerere de decizie preliminară este admisibilă, cu excepția, pe de o parte, a primei și a celei de a doua întrebări, în măsura în care acestea privesc interpretarea Directivei PIF și a Deciziei 2006/928, precum și, pe de altă parte, a întrebării menționate la punctul 47 din prezenta hotărâre.

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima și la a doua întrebare

- 71 Prima și a doua întrebare, care trebuie analizate împreună, privesc interpretarea articolului 2, a articolului 4 alineatul (3) și a articolului 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE, a articolului 325 alineatul (1) TFUE, a articolului 49 alineatul (1) ultima teză din cartă, a articolului 2 alineatul (1) din Convenția PIF, precum și a Directivei 2006/112.

- 72 Din motivarea deciziei de trimitere reiese însă că îndoielile instanței de trimitere aflate la originea acestor întrebări privesc în esență interpretarea, pe de o parte, a dispozițiilor dreptului Uniunii care impun statelor membre obligația să combată în mod eficient atingerile ilegale aduse intereselor financiare ale Uniunii și, pe de altă parte, a garanțiilor care decurg din principiul legalității infracțiunilor și pedepselor.
- 73 În aceste condiții, prima și a doua întrebare trebuie să fie examinate numai în raport cu articolul 325 alineatul (1) TFUE, cu articolul 49 alineatul (1) din cartă și cu articolul 2 alineatul (1) din Convenția PIF.
- 74 Rezultă că, prin intermediul acestor întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă aceste dispoziții trebuie interpretate în sensul că instanțele unui stat membru sunt obligate să lase neaplicate, pe de o parte, decizii ale Curții Constituționale a acestui stat membru prin care este invalidată dispoziția legislativă națională care reglementează cauzele de întrerupere a termenului de prescripție în materie penală din cauza unei încălcări a principiului legalității infracțiunilor și pedepselor, sub aspectul cerințelor acestuia referitoare la previzibilitatea și la precizia legii penale, precum și, pe de altă parte, o decizie a instanței supreme a statului membru menționat, din care reiese că normele care reglementează aceste cauze de întrerupere, astfel cum decurg din această jurisprudență constituțională, pot fi aplicate retroactiv ca lege penală mai favorabilă (*lex mitior*) pentru a repune în discuție hotărâri definitive de condamnare, în condițiile în care aceste decizii au drept consecință încetarea, ca urmare a prescrierii răspunderii penale, a unui număr considerabil de procese penale, inclusiv procese referitoare la infracțiuni de fraudă gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii.
- 75 Cu titlu introductiv, este necesar să se arate că domeniul de aplicare exact al normelor care guvernează, în România, întreruperea termenelor de prescripție în materie penală în perioada cuprinsă între 25 iunie 2018, data publicării Deciziei nr. 297/2018 a Curții Constituționale, și 30 mai 2022, data intrării în vigoare a OUG nr. 71/2022, a fost dezbătut de părți atât în cadrul observațiilor lor scrise, cât și în ședința din fața Curții.
- 76 Trebuie amintit în această privință că, în cadrul procedurii prevăzute la articolul 267 TFUE, care este întemeiată pe o separare clară a funcțiilor între instanțele naționale și Curte, instanța națională este singura competentă să constate și să aprecieze situația de fapt din litigiul principal, precum și să interpreteze și să aplice dreptul național [Hotărârea din 31 ianuarie 2023, Puig Gordi și alții, C-158/21, EU:C:2023:57, punctul 61, precum și Hotărârea din 21 martie 2023, Mercedes-Benz Group (Răspunderea producătorilor de vehicule echipate cu dispozitive de manipulare), C-100/21, EU:C:2023:229, punctul 59].
- 77 În speță, potrivit explicațiilor furnizate de instanța de trimitere, din Deciziile nr. 297/2018 și nr. 358/2022 ale Curții Constituționale, rezumate la punctele 23-29 din prezenta hotărâre, rezultă că, în perioada cuprinsă între 25 iunie 2018 și 30 mai 2022, dreptul român nu prevedea nicio cauză de întrerupere a termenului de prescripție a răspunderii penale. Prin urmare, pentru a răspunde la prima și la a doua întrebare, este necesar să se considere că aceasta era starea dreptului român în acea perioadă.
- 78 Având în vedere jurisprudența amintită la punctul 76 din prezenta hotărâre, este necesar de asemenea ca răspunsul la aceste întrebări să se întemeieze pe interpretarea dată de instanța de trimitere Deciziei nr. 67/2022 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, potrivit căreia interpretarea de către aceasta din urmă a principiului legii penale mai favorabile (*lex mitior*) ar permite ca efectele

lipsei unor cauze de întrerupere a acestui termen în dreptul român să se aplice retroactiv unor acte de procedură intervenite înainte de 25 iunie 2018, și anume data publicării Deciziei nr. 297/2018 a Curții Constituționale.

Cu privire la încălcarea obligației de a combate fraude care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii prin măsuri disuasive și efective

- 79 În măsura în care din decizia de trimitere reiese că litigiul principal privește și fapte care constituie o fraudă gravă în domeniul TVA-ului, trebuie amintit că revine statelor membre sarcina de a lua măsurile necesare pentru a garanta colectarea efectivă și integrală a resurselor proprii ale Uniunii reprezentate de veniturile provenite din aplicarea unei cote uniforme la bazele armonizate de evaluare a TVA-ului (Hotărârea din 21 decembrie 2021, Euro Box Promotion și alții, C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 și C-840/19, EU:C:2021:1034, punctul 182, precum și jurisprudența citată).
- 80 Cu toate acestea, edictarea unor sancțiuni penale în vederea protejării intereselor financiare ale Uniunii, în special a percepției corecte a acestor venituri, ține de o competență partajată între Uniune și statele membre, în sensul articolului 4 alineatul (2) TFUE (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 decembrie 2017, M. A. S. și M. B., C-42/17, EU:C:2017:936, punctul 43).
- 81 În speță, la data faptelor din litigiul principal, regimul prescripției aplicabile infracțiunilor care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii nu făcuse obiectul unei armonizări de către legiuitorul Uniunii, care nu a intervenit decât ulterior, în mod parțial, prin adoptarea Directivei PIF (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 decembrie 2017, M. A. S. și M. B., C-42/17, EU:C:2017:936, punctul 44), care, așa cum s-a arătat deja la punctul 64 din prezenta hotărâre, nu este aplicabilă litigiului principal.
- 82 Prin urmare, adoptarea unor norme care guvernează prescripția răspunderii penale pentru infracțiuni care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii intra, la data faptelor din litigiul principal, în competența statelor membre. Totuși, în exercitarea acestei competențe, statele respective sunt ținute să respecte obligațiile care le sunt impuse de dreptul Uniunii [a se vedea în acest sens Hotărârea din 26 februarie 2019, Rimšēvičs și BCE/Letonia, C-202/18 și C-238/18, EU:C:2019:139, punctul 57, precum și Hotărârea din 21 decembrie 2021, Euro Box Promotion și alții, C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 și C-840/19, EU:C:2021:1034, punctul 216].
- 83 În această privință, trebuie subliniat, în primul rând, că articolul 325 alineatul (1) TFUE impune statelor membre să combată fraude și orice altă activitate ilegală care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii prin măsuri disuasive și efective (Hotărârea din 21 decembrie 2021, Euro Box Promotion și alții, C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 și C-840/19, EU:C:2021:1034, punctul 181, precum și jurisprudența citată).
- 84 Deși statele membre dispun de libertatea de alegere în ceea ce privește sancțiunile aplicabile, care pot lua forma unor sancțiuni administrative, a unor sancțiuni penale sau a unei combinații a celor două, ele sunt totuși obligate, în conformitate cu articolul 325 alineatul (1) TFUE, să se asigure că situațiile de fraudă gravă sau de altă activitate ilegală gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii sunt pasibile de sancțiuni penale care au un caracter efectiv și disuasiv [a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 decembrie 2021, Euro Box Promotion și alții, C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 și C-840/19, EU:C:2021:1034, punctul 191, precum și Hotărârea din 8 martie 2022, Comisia/Regatul Unit (Combaterea fraudei privind subevaluarea), C-213/19, EU:C:2022:167, punctul 219].

- 85 În al doilea rând, articolul 2 alineatul (1) din Convenția PIF impune statelor membre să ia măsurile necesare pentru a se asigura că comportamentele care constituie o fraudă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii, inclusiv fraudele în domeniul TVA-ului, se pedepsesc cu sancțiuni penale efective, proporționate și disuasive, care includ, cel puțin în cazurile de fraudă gravă, și anume cele care implică o sumă minimă care nu poate fi stabilită de statele membre la mai mult de 50 000 de euro, pedepse privative de libertate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 2 mai 2018, Scialdone, C-574/15, EU:C:2018:295, punctul 36 și jurisprudența citată).
- 86 Ca atare, aceste state trebuie să se asigure că normele privind prescripția prevăzute de dreptul național permit o reprimare efectivă a infracțiunilor legate de astfel de fraude (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 decembrie 2017, M. A. S. și M. B., C-42/17, EU:C:2017:936, punctul 36).
- 87 În speță, din explicațiile furnizate de instanța de trimitere, așa cum au fost rezumate la punctele 23-32 din prezenta hotărâre, reiese că, pe de o parte, în temeiul Deciziilor nr. 297/2018 și nr. 358/2022 ale Curții Constituționale, în perioada cuprinsă între 25 iunie 2018, data publicării acestei Decizii nr. 297/2018, și 30 mai 2022, data intrării în vigoare a OUG nr. 71/2022, dreptul român nu prevedea nicio cauză care să permită întreruperea termenului de prescripție a răspunderii penale și că, pe de altă parte, potrivit Deciziei nr. 67/2022 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, această jurisprudență constituțională poate fi invocată ca lege penală mai favorabilă (*lex mitior*), iar aceasta inclusiv pentru a repune în discuție hotărâri definitive de condamnare.
- 88 În ceea ce privește efectele concrete pe care le-ar putea determina jurisprudența națională menționată, instanța de trimitere arată că, în cadrul litigiului principal, aplicarea, ca lege penală mai favorabilă (*lex mitior*), a regulii ce rezultă din Deciziile nr. 297/2018 și nr. 358/2022 ale Curții Constituționale, potrivit căreia, în perioada menționată la punctul anterior, dreptul român nu prevedea nicio cauză de întrerupere a termenului de prescripție a răspunderii penale, ar avea drept consecință faptul că termenul de prescripție de zece ani, prevăzut pentru infracțiunile în discuție în litigiul principal, s-ar fi împlinit înainte ca hotărârea de condamnare a contestatorilor din litigiul principal să devină definitivă, ceea ce ar conduce la încetarea procesului penal și la imposibilitatea condamnării acestora din urmă.
- 89 Instanța de trimitere a mai subliniat că Deciziile nr. 297/2018 și nr. 358/2022 ale Curții Constituționale sunt susceptibile să afecteze un „număr considerabil de cauze”, inclusiv cauze soluționate prin pronunțarea unor hotărâri definitive de condamnare, care ar putea fi repuse în discuție prin intermediul unor căi de atac extraordinare, precum cele în discuție în litigiul principal.
- 90 În plus, deși, după cum s-a arătat la punctul 65 din prezenta hotărâre, Decizia 2006/928 nu este aplicabilă ca atare unor infracțiuni de evaziune fiscală, precum cele în discuție în litigiul principal, nu este mai puțin adevărat că datele prezentate de Comisie în Raportul său din 22 noiembrie 2022 către Parlamentul European și Consiliu privind progresele realizate de România în cadrul mecanismului de cooperare și de verificare [COM(2022) 664 final], în aplicarea articolului 2 din această decizie, confirmă existența riscului ca numeroase cazuri de fraudă gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii să nu mai poată fi sancționate din cauza prescrierii răspunderii penale pentru aceste fapte. Astfel, din acest raport, menționat de instanța de trimitere, reiese că Deciziile nr. 297/2018 și nr. 358/2022 ale Curții Constituționale ar putea conduce la „încetarea procedurilor penale și la eliminarea răspunderii penale într-un număr semnificativ de cazuri” și că situația creată implică „riscul ca unor mii de inculpați să nu li se poată antrena răspunderea penală”.

- 91 Din elementele care precedă se poate deduce că situația juridică ce rezultă din aplicarea Deciziilor nr. 297/2018 și nr. 358/2022 ale Curții Constituționale, precum și din Decizia nr. 67/2022 a Înaltei Curți de Casație și Justiție generează un risc sistemic de impunitate pentru infracțiunile de fraudă gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii, în special în cauzele a căror complexitate impune efectuarea unor cercetări mai îndelungate de către autoritățile penale.
- 92 Or, existența unui asemenea risc sistemic de impunitate constituie un caz de incompatibilitate cu cerințele articolului 325 alineatul (1) TFUE și ale articolului 2 alineatul (1) din Convenția PIF, astfel cum au fost amintite la punctele 83-86 din prezenta hotărâre (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 decembrie 2021, Euro Box Promotion și alții, C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 și C-840/19, EU:C:2021:1034, punctul 203).
- 93 În această privință, îi incumbă în primul rând legiuitorului național sarcina de a lua măsurile necesare pentru a îndeplini aceste cerințe, în special prin adoptarea dispozițiilor necesare și, dacă este cazul, prin modificarea dispozițiilor existente pentru a garanta că regimul aplicabil urmăririi și sancționării infracțiunilor de fraudă gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii, inclusiv normele care reglementează prescripția răspunderii penale, este conform cu dispozițiile articolului 325 alineatul (1) TFUE și ale articolului 2 alineatul (1) din Convenția PIF. Acest regim trebuie conceput în așa fel încât să nu prezinte, pentru rațiuni inerente acestuia, un risc sistemic de impunitate a faptelor care constituie asemenea infracțiuni, asigurând în același timp protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor acuzate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 decembrie 2017, M. A. S. și M. B., C-42/17, EU:C:2017:936, punctul 41, precum și Hotărârea din 21 decembrie 2021, Euro Box Promotion și alții, C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 și C-840/19, EU:C:2021:1034, punctul 193).
- 94 Or, o situație juridică în care legislația unui stat membru care reglementează întreruperea termenului de prescripție a răspunderii penale a fost invalidată și, prin urmare, lipsită de efect de către curtea constituțională a acestui stat membru, fără ca legiuitorul național să fi remediat această situație timp de aproape patru ani, este incompatibilă cu obligația, amintită la punctele 83-86 din prezenta hotărâre, de a se asigura că cazurile de fraudă gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii săvârșite pe teritoriul național se pedepsesc cu sancțiuni penale care au un caracter efectiv, proporționat și disuasiv. Astfel, o atare situație, care afectează o dispoziție cu aplicabilitate generală care era aplicabilă oricărei proceduri penale și a cărei neînlocuire ca urmare a declarării neconstituționalității sale nu era previzibilă nici pentru autoritățile însărcinate cu urmărirea penală, nici pentru instanțele penale, implică riscul intrinsec ca numeroase cazuri de fraudă gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii să nu poată fi sancționate din cauza împlinirii acestui termen, în special în cauzele a căror complexitate impune efectuarea unei cercetări mai îndelungate de către autoritățile penale.

Cu privire la obligațiile ce revin instanțelor naționale

- 95 Rezultă dintr-o jurisprudență constantă că principiul supremației dreptului Uniunii impune instanței naționale însărcinate cu aplicarea, în cadrul competenței proprii, a dispozițiilor dreptului Uniunii obligația, în cazul în care nu poate să procedeze la o interpretare a reglementării naționale care să fie conformă cu cerințele dreptului Uniunii, de a asigura efectul deplin al cerințelor acestui drept în litigiul cu care este sesizată, lăsând neaplicată, dacă este necesar, din oficiu, orice reglementare sau practică națională, chiar și ulterioară, care este contrară unei dispoziții de drept al Uniunii care are efect direct, fără a trebui să solicite sau să aștepte eliminarea prealabilă a acestei reglementări sau practici naționale pe cale legislativă sau prin orice alt procedeu constituțional [Hotărârea din 9 martie 1978, Simmenthal, 106/77,

EU:C:1978:49, punctul 24, Hotărârea din 24 iunie 2019, Popławski, C-573/17, EU:C:2019:530, punctele 61 și 62, precum și Hotărârea din 22 februarie 2022, RS (Efectul deciziilor unei curți constituționale), C-430/21, EU:C:2022:99, punctul 53].

- 96 În speță, articolul 325 alineatul (1) TFUE și articolul 2 alineatul (1) din Convenția PIF sunt formulate în termeni clari și preciși și nu sunt însoțite de nicio condiție, astfel încât ele au efect direct (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 decembrie 2021, Euro Box Promotion și alții, C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 și C-840/19, EU:C:2021:1034, punctul 253, precum și jurisprudența citată).
- 97 În consecință, revine, în principiu, instanțelor naționale sarcina de a da efect deplin obligațiilor care decurg din articolul 325 alineatul (1) TFUE și din articolul 2 alineatul (1) din Convenția PIF, precum și de a lăsa neaplicate dispozițiile interne care, în cadrul unei proceduri care privește fraude grave care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii, împiedică aplicarea unor sancțiuni efective și disuasive pentru a combate astfel de infracțiuni (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 decembrie 2021, Euro Box Promotion și alții, C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 și C-840/19, EU:C:2021:1034, punctul 194, precum și jurisprudența citată).
- 98 Rezultă prin urmare că, în principiu, instanțele naționale sunt obligate, în conformitate cu acest articol 325 alineatul (1) și cu acest articol 2 alineatul (1), să lase neaplicate Deciziile nr. 297/2018 și nr. 358/2022 ale Curții Constituționale, din care rezultă că, în perioada cuprinsă între 25 iunie 2018, data publicării acestei Decizii nr. 297/2018, și 30 mai 2022, data intrării în vigoare a OUG nr. 71/2022, dreptul român nu prevedea nicio cauză de întrerupere a termenului de prescripție a răspunderii penale, în măsura în care aceste decizii au efectul de a conduce la prescrierea răspunderii penale într-un număr mare de cazuri de fraudă gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii și, prin urmare, așa cum s-a constatat la punctul 91 din prezenta hotărâre, de a crea un risc sistemic de impunitate pentru astfel de infracțiuni.
- 99 De asemenea, instanțele naționale sunt obligate, în principiu, în conformitate cu aceste dispoziții, să lase neaplicată Decizia nr. 67/2022 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, în măsura în care această decizie permite invocarea prescripției răspunderii penale, în temeiul efectelor Deciziilor nr. 297/2018 și nr. 358/2022 ale Curții Constituționale, ca lege penală mai favorabilă (*lex mitior*), în cazuri de fraudă gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii și, prin urmare, amplifică riscul sistemic de impunitate pentru astfel de infracțiuni.
- 100 Cu toate acestea, mai este necesar să se verifice dacă obligația de a lăsa neaplicate asemenea decizii contravine, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, protecției drepturilor fundamentale.
- 101 În această privință, trebuie amintit în primul rând că, după cum rezultă dintr-o jurisprudență consacrată, obligația de a garanta o colectare eficientă a resurselor Uniunii nu scutește instanțele naționale de necesitatea de a respecta drepturile fundamentale garantate de cartă și principiile generale ale dreptului Uniunii, din moment ce procedurile penale deschise pentru infracțiuni în materie de TVA constituie o punere în aplicare a dreptului Uniunii, în sensul articolului 51 alineatul (1) din cartă (Hotărârea din 17 ianuarie 2019, Dzivev și alții, C-310/16, EU:C:2019:30, punctul 33, precum și, în acest sens, Hotărârea din 21 decembrie 2021, Euro Box Promotion și alții, C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 și C-840/19, EU:C:2021:1034, punctul 204).

- 102 În speță, din explicațiile furnizate de instanța de trimitere rezultă că jurisprudența națională relevantă în cadrul litigiului principal, rezumată la punctele 23-32 din prezenta hotărâre, este întemeiată pe două principii distincte, și anume, pe de o parte, în ceea ce privește Deciziile nr. 297/2018 și nr. 358/2022 ale Curții Constituționale, pe principiul legalității infracțiunilor și pedepselor, sub aspectul cerințelor acestuia referitoare la previzibilitatea și la precizia legii penale, precum și, pe de altă parte, în ceea ce privește Decizia nr. 67/2022 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, pe principiul aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*), inclusiv unor hotărâri definitive de condamnare pronunțate după 25 iunie 2018.
- 103 În ordinea juridică a Uniunii, principiul legalității infracțiunilor și pedepselor și principiul aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*) sunt consacrate la articolul 49 alineatul (1) din cartă.
- 104 În temeiul principiului legalității infracțiunilor și pedepselor, dispozițiile penale trebuie, printre altele, să asigure accesibilitatea și previzibilitatea în ceea ce privește atât definiția infracțiunii, cât și stabilirea pedepsei (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 decembrie 2017, M. A. S. și M. B., C-42/17, EU:C:2017:936, punctul 55, precum și Hotărârea din 11 iunie 2020, Prokuratura Ála w Słupsku, C-634/18, EU:C:2020:455, punctul 48).
- 105 În plus, cerința privind precizia legii aplicabile, care este inerentă acestui principiu, presupune ca legea să definească în mod clar infracțiunile și pedepsele pentru acestea. Această condiție este îndeplinită atunci când justițiabilul poate ști, pornind de la textul dispoziției pertinente și, la nevoie, cu ajutorul interpretării care îi este dată de instanțe, care sunt acțiunile și omisiunile care angajează răspunderea sa penală (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 decembrie 2017, M. A. S. și M. B., C-42/17, EU:C:2017:936, punctul 56, precum și Hotărârea din 11 iunie 2020, Prokuratura Ála w Słupsku, C-634/18, EU:C:2020:455, punctul 49).
- 106 În sfârșit, în conformitate cu articolul 49 alineatul (1) ultima teză din cartă, principiul aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*) impune ca, în cazul în care, ulterior săvârșirii infracțiunii, legea prevede o pedeapsă mai ușoară, să se aplice aceasta din urmă.
- 107 Mai întâi, aplicarea acestui din urmă principiu implică o succesiune de regimuri juridice în timp și se întemeiază pe constatarea că această succesiune reflectă, în cadrul ordinii juridice în cauză, o schimbare de poziție fie în ceea ce privește calificarea penală a faptelor susceptibile să constituie o infracțiune, fie în ceea ce privește pedeapsa care trebuie aplicată unei asemenea infracțiuni (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 august 2018, Clergeau și alții, C-115/17, EU:C:2018:651, punctul 33, precum și jurisprudența citată).
- 108 În continuare, reiese din jurisprudența Curții că normele care reglementează prescripția în materie penală nu intră în domeniul de aplicare al articolului 49 alineatul (1) din cartă (a se vedea în acest sens Hotărârea din 8 septembrie 2015, Taricco și alții, C-105/14, EU:C:2015:555, punctele 54-57).
- 109 În consecință, obligația instanțelor naționale de a lăsa neaplicate Deciziile nr. 297/2018 și nr. 358/2022 ale Curții Constituționale, precum și Decizia nr. 67/2022 a Înaltei Curți de Casație și Justiție nu este de natură să aducă atingere nici principiului previzibilității, preciziei și neretroactivității infracțiunilor și pedepselor, nici principiului aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*), astfel cum sunt garantate la articolul 49 alineatul (1) din cartă.

- 110 În al doilea rând, trebuie amintit că, atunci când, precum în speță, o instanță a unui stat membru este chemată să controleze conformitatea cu drepturile fundamentale a unei dispoziții sau a unei măsuri naționale care, într-o situație în care acțiunea statelor membre nu este în întregime determinată de dreptul Uniunii, pune în aplicare acest drept în sensul articolului 51 alineatul (1) din cartă, autoritățile și instanțele naționale sunt libere să aplice standarde naționale de protecție a drepturilor fundamentale, cu condiția ca această aplicare să nu compromită nivelul de protecție prevăzut de cartă, astfel cum a fost interpretată de Curte, și nici supremația, unitatea și efectivitatea dreptului Uniunii (Hotărârea din 26 februarie 2013, Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, punctul 29, Hotărârea din 5 decembrie 2017, M. A. S. și M. B., C-42/17, EU:C:2017:936, punctul 47, precum și Hotărârea din 21 decembrie 2021, Euro Box Promotion și alții, C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 și C-840/19, EU:C:2021:1034, punctul 211).
- 111 În speță, potrivit explicațiilor furnizate de instanța de trimitere, Deciziile nr. 297/2018 și nr. 358/2022 ale Curții Constituționale, precum și Decizia nr. 67/2022 a Înaltei Curți de Casație și Justiție se întemeiază pe premisa potrivit căreia, în dreptul român, normele privind întreruperea termenului de prescripție a răspunderii penale sunt norme de drept penal material și, în consecință, sunt supuse principiului legalității infracțiunilor și pedepselor, precum și principiului aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*), astfel cum sunt garantate de Constituția României. Prin urmare, aceste principii trebuie considerate standarde naționale de protecție a drepturilor fundamentale, în sensul punctului anterior.
- 112 Din cele expuse la punctele 108 și 109 din prezenta hotărâre rezultă că aceste standarde naționale de protecție a drepturilor fundamentale nu sunt de natură, în cauze precum cele în discuție în litigiul principal, să compromită nivelul de protecție prevăzut de cartă, astfel cum a fost interpretată de Curte.
- 113 În această privință, este necesar să se amintească importanța, atât în ordinea juridică a Uniunii, cât și în ordinile juridice naționale, pe care o prezintă principiul legalității infracțiunilor și pedepselor, care impune ca legea penală aplicabilă să fie previzibilă, precisă și neretroactivă (a se vedea Hotărârea din 5 decembrie 2017, M. A. S. și M. B., C-42/17, EU:C:2017:936, punctul 51).
- 114 Aceste cerințe privind previzibilitatea, precizia și neretroactivitatea legii penale constituie o expresie specifică a principiului securității juridice. Astfel, acest principiu fundamental al dreptului Uniunii impune, pe de o parte, ca normele de drept să fie clare și precise și, pe de altă parte, ca aplicarea lor să fie previzibilă pentru justițiabili, mai ales atunci când ele pot produce consecințe defavorabile. Principiul menționat constituie un element esențial al statului de drept, care este identificat la articolul 2 TUE atât ca valoare fondatoare a Uniunii, cât și ca valoare comună statelor membre (a se vedea în acest sens Hotărârea din 28 martie 2017, Rosneft, C-72/15, EU:C:2017:236, punctele 161 și 162, precum și Hotărârea din 16 februarie 2022, Ungaria/Parlamentul și Consiliul, C-156/21, EU:C:2022:97, punctele 136 și 223).
- 115 În speță, trebuie să se observe că, atunci când a statuat, într-o primă etapă, că legiuitorul român a încălcat principiul constituțional al previzibilității și preciziei legii penale prin faptul că a permis ca actele de procedură să întrerupă termenul de prescripție a răspunderii penale chiar dacă aceste acte nu erau comunicate suspectului sau inculpatului, Curtea Constituțională din România a aplicat un standard național de protecție a drepturilor fundamentale care vine în completarea protecției împotriva arbitrarului în materie penală, astfel cum este asigurată de dreptul Uniunii, în temeiul principiului securității juridice. Ea a aplicat un astfel de standard național de protecție a drepturilor fundamentale și atunci când, într-o a doua etapă, a constatat în esență că lipsa unei

intervenții a legiuitorului român pentru a înlocui dispoziția din Codul penal referitoare la întreruperea acestui termen declarată neconstituțională a dat naștere unei noi situații lipsite de claritate și de previzibilitate, cu încălcarea acestui principiu constituțional.

- 116 Având în vedere tocmai importanța acestei protecții împotriva arbitrarului, atât în ordinea juridică a Uniunii, cât și în ordinile juridice ale statelor membre, Curtea a statuat în esență, la punctele 58-62 din Hotărârea din 5 decembrie 2017, M. A. S. și M. B. (C-42/17, EU:C:2017:936), că un standard național de protecție care urmărea să consacre cerințele de previzibilitate, de precizie și de neretroactivitate a legii penale, inclusiv a regimului de prescripție referitor la infracțiuni, se putea opune obligației care, în împrejurările în discuție în cauza în care s-a pronunțat acea hotărâre, revenea instanțelor naționale în temeiul articolului 325 alineatele (1) și (2) TFUE de a lăsa neaplicate dispozițiile naționale care reglementau prescripția în materie penală, iar aceasta deși aplicarea acelor dispoziții naționale era de natură să împiedice aplicarea unor sancțiuni penale efective și disuasive într-un număr considerabil de cazuri de fraudă gravă care aducea atingere intereselor financiare ale Uniunii.
- 117 Era de asemenea relevant în această privință faptul că regimul prescripției aplicabile infracțiunilor care aduceau atingere intereselor financiare ale Uniunii, care era în discuție în acea cauză, nu făcuse, la fel ca în prezenta cauză, obiectul unei armonizări complete, astfel cum s-a arătat la punctul 81 din prezenta hotărâre.
- 118 Având în vedere considerațiile care figurează la punctele 113-117 din prezenta hotărâre și așa cum a statuat Curtea și în Hotărârea din 5 decembrie 2017, M. A. S. și M. B. (C-42/17, EU:C:2017:936), este necesar, prin urmare, să se concluzioneze că, în cadrul unei cauze precum cea în discuție în litigiul principal, instanțele române nu sunt obligate să lase neaplicată jurisprudența națională menționată la punctul 111 din prezenta hotărâre, conform articolului 325 alineatul (1) TFUE și articolului 2 alineatul (1) din Convenția PIF, în pofida existenței unui risc sistemic de impunitate a unor infracțiuni de fraudă gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii, în măsura în care deciziile menționate la acest punct 111 se întemeiază pe principiul legalității infracțiunilor și pedepselor, astfel cum este protejat în dreptul național, sub aspectul cerințelor acestuia referitoare la previzibilitatea și la precizia legii penale, inclusiv a regimului de prescripție referitor la infracțiuni.
- 119 Din explicațiile furnizate de instanța de trimitere reiese însă că Decizia nr. 67/2022 a Înaltei Curți de Casație și Justiție s-ar întemeia și pe principiul aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*), care decurge din Deciziile nr. 297/2018 și nr. 358/2022 ale Curții Constituționale. Potrivit interpretării date de instanța de trimitere Deciziei nr. 67/2022 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, aceasta din urmă ar fi constatat că acest principiu ar permite ca efectele lipsei unor cauze de întrerupere a termenului de prescripție a răspunderii penale în dreptul român care decurge din aceste două decizii ale Curții Constituționale să retroactiveze la acte de procedură intervenite înainte de 25 iunie 2018, și anume data publicării Deciziei nr. 297/2018 a acestei din urmă instanțe.
- 120 Or, aplicarea unui standard național de protecție referitor la principiul aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*) trebuie diferențiată de cea a standardului național de protecție examinat de Curte în Hotărârea din 5 decembrie 2017, M. A. S. și M. B. (C-42/17, EU:C:2017:936).

- 121 În această privință, din decizia de trimitere reiese că aplicarea acestui prim standard național de protecție este susceptibilă să agraveze riscul sistemic ca infracțiunile de fraudă gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii să nu intre sub incidența niciunei sancțiuni penale, cu încălcarea articolului 325 alineatul (1) TFUE și a articolului 2 alineatul (1) din Convenția PIF.
- 122 Astfel, contrar standardului național de protecție referitor la previzibilitatea legii penale, care, potrivit instanței de trimitere, se limitează la neutralizarea efectului de întrerupere al actelor de procedură efectuate în perioada cuprinsă între 25 iunie 2018, data publicării Deciziei nr. 297/2018 a Curții Constituționale, și 30 mai 2022, data intrării în vigoare a OUG nr. 71/2002, standardul național de protecție referitor la principiul aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*) ar permite, cel puțin în anumite cazuri, neutralizarea efectului de întrerupere al unor acte de procedură efectuate chiar și înainte de 25 iunie 2018, dar după intrarea în vigoare a Codului penal la 1 februarie 2014, respectiv pentru o perioadă mai mare de patru ani.
- 123 În asemenea împrejurări, ținând seama de necesara punere în balanță a acestui din urmă standard național de protecție, pe de o parte, și a dispozițiilor articolului 325 alineatul (1) TFUE și ale articolului 2 alineatul (1) din Convenția PIF, pe de altă parte, aplicarea de către o instanță națională a standardului menționat pentru a repune în discuție întreruperea termenului de prescripție a răspunderii penale prin acte de procedură intervenite înainte de 25 iunie 2018, data publicării Deciziei nr. 297/2018 a Curții Constituționale, trebuie considerată ca fiind de natură să compromită supremația, unitatea și efectivitatea dreptului Uniunii, în sensul jurisprudenței amintite la punctul 110 din prezenta hotărâre (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 decembrie 2021, Euro Box Promotion și alții, C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 și C-840/19, EU:C:2021:1034, punctul 212).
- 124 În consecință, este necesar să se considere că instanțele naționale nu pot, în cadrul procedurilor jurisdicționale prin care se urmărește sancționarea pe plan penal a infracțiunilor de fraudă gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii, să aplice standardul național de protecție referitor la principiul aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*), astfel cum este menționat la punctul 119 din prezenta hotărâre, pentru a repune în discuție întreruperea termenului de prescripție a răspunderii penale prin acte de procedură intervenite înainte de 25 iunie 2018, data publicării Deciziei nr. 297/2018 a Curții Constituționale.
- 125 Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, trebuie să se răspundă la prima și la a doua întrebare că articolul 325 alineatul (1) TFUE și articolul 2 alineatul (1) din Convenția PIF trebuie interpretate în sensul că instanțele unui stat membru nu sunt obligate să lase neaplicate deciziile curții constituționale a acestui stat membru prin care este invalidată dispoziția legislativă națională care reglementează cauzele de întrerupere a termenului de prescripție în materie penală din cauza încălcării principiului legalității infracțiunilor și pedepselor, astfel cum este protejat în dreptul național, sub aspectul cerințelor acestuia referitoare la previzibilitatea și la precizia legii penale, chiar dacă aceste decizii au drept consecință încetarea, ca urmare a prescripției răspunderii penale, a unui număr considerabil de procese penale, inclusiv procese referitoare la infracțiuni de fraudă gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii. În schimb, dispozițiile menționate ale dreptului Uniunii trebuie interpretate în sensul că instanțele acestui stat membru sunt obligate să lase neaplicat un standard național de protecție referitor la principiul aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*) care permite repunerea în discuție, inclusiv în cadrul unor căi de atac îndreptate împotriva unor hotărâri definitive, a întreruperii termenului de prescripție a răspunderii penale în astfel de procese prin acte de procedură intervenite înainte de o asemenea invalidare.

Cu privire la a treia întrebare

- 126 Prin intermediul celei de a treia întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă principiul supremației dreptului Uniunii trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări sau unei practici naționale potrivit căreia instanțele de drept comun ale unui stat membru sunt ținute de deciziile curții constituționale, precum și de cele ale instanței supreme ale acestui stat membru și nu pot, din acest motiv și cu riscul angajării răspunderii disciplinare a judecătorilor în cauză, să lase neaplicată din oficiu jurisprudența rezultată din deciziile menționate, chiar dacă ele consideră, în lumina unei hotărâri a Curții, că această jurisprudență este contrară dreptului Uniunii.
- 127 În această privință, trebuie amintit că, deși organizarea justiției în statele membre intră în competența acestora din urmă, totuși, în exercitarea acestei competențe, statele membre sunt ținute să respecte obligațiile care decurg pentru acestea din dreptul Uniunii. Situația este aceeași în domeniul răspunderii disciplinare a judecătorilor motivate de nerespectarea deciziilor curții constituționale naționale, precum și a celor ale instanței supreme a statului membru în cauză (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 decembrie 2021, Euro Box Promotion și alții, C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 și C-840/19, EU:C:2021:1034, punctul 133, precum și jurisprudența citată).
- 128 Conform unei jurisprudențe constante a Curții, principiul supremației dreptului Uniunii consacră prevalența dreptului Uniunii asupra dreptului statelor membre. Acest principiu impune, prin urmare, tuturor entităților statelor membre să dea efect deplin diferitelor norme ale Uniunii, întrucât dreptul statelor membre nu poate aduce atingere efectului recunoscut acestor diferite norme pe teritoriul statelor menționate (Hotărârea din 18 mai 2021, Asociația „Forumul Judecătorilor din România” și alții, C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 și C-397/19, EU:C:2021:393, punctul 244, precum și jurisprudența citată).
- 129 Astfel cum s-a amintit la punctul 95 din prezenta hotărâre, principiul supremației impune instanței naționale obligația să asigure efectul deplin al cerințelor dreptului Uniunii în litigiul cu care este sesizată, lăsând neaplicată, dacă este necesar, din oficiu, orice reglementare sau practică națională, chiar și ulterioară, care este contrară unei dispoziții de drept al Uniunii care are efect direct, precum articolul 325 alineatul (1) TFUE, fără a trebui să solicite sau să aștepte eliminarea prealabilă a acestei reglementări sau practici naționale pe cale legislativă sau prin orice alt procedeu constituțional.
- 130 În speță, instanța de trimitere arată că ar putea fi determinată, în ipoteza în care existența unei incompatibilități cu dreptul Uniunii ar rezulta din răspunsul la prima și la a doua întrebare și dacă s-ar dovedi că o interpretare conformă cu dreptul Uniunii nu este posibilă ținând seama de motivele invocate în fața sa, să lase neaplicate soluțiile reținute în jurisprudența națională menționată la punctul 111 din prezenta hotărâre.
- 131 Or, instanța de trimitere subliniază că noul regim disciplinar, prevăzut la articolele 271 și 272 din Legea nr. 303/2022 privind statutul judecătorilor și procurorilor, permite sancționarea judecătorilor care ar fi încălcat, cu rea-credință sau gravă neglijență, deciziile Curții Constituționale sau deciziile pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție în soluționarea recursurilor în interesul legii.

- 132 În această privință, trebuie amintit că o decizie pronunțată cu titlu preliminar de Curte este obligatorie pentru instanța națională în ceea ce privește interpretarea dispozițiilor dreptului Uniunii în discuție pentru soluționarea litigiului principal [a se vedea în acest sens Hotărârea din 3 februarie 1977, Benedetti, 52/76, EU:C:1977:16, punctul 26, și Hotărârea din 22 februarie 2022, RS (Efectul deciziilor unei curți constituționale), C-430/21, EU:C:2022:99, punctul 74].
- 133 Instanța națională care a exercitat posibilitatea conferită de articolul 267 al doilea paragraf TFUE trebuie, așadar, dacă este cazul, să înlăture aprecierile unei instanțe naționale superioare dacă consideră, având în vedere interpretarea dată de Curte, că acestea nu sunt conforme cu dreptul Uniunii, lăsând, eventual, neaplicată norma națională care o obligă să se conformeze deciziilor acestei instanțe superioare [Hotărârea din 22 februarie 2022, RS (Efectul deciziilor unei curți constituționale), C-430/21, EU:C:2022:99, punctul 75].
- 134 Instanța națională care a exercitat opțiunea sau și-a îndeplinit obligația de a sesiza Curtea cu o cerere de decizie preliminară în temeiul articolului 267 TFUE nu poate fi împiedicată să aplice imediat dreptul Uniunii în conformitate cu decizia sau cu jurisprudența Curții, în caz contrar fiind diminuat efectul util al acestui articol. Trebuie adăugat că puterea de a face, chiar în momentul acestei aplicări, tot ceea ce este necesar pentru a înlătura o reglementare sau o practică națională care ar constitui eventual un obstacol în calea eficacității depline a normelor dreptului Uniunii face parte integrantă din atribuțiile de instanță a Uniunii care îi revin instanței naționale însărcinate cu aplicarea, în cadrul competenței sale, a normelor dreptului Uniunii (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 decembrie 2021, Euro Box Promotion și alții, C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 și C-840/19, EU:C:2021:1034, punctul 257).
- 135 Or, o reglementare sau o practică națională potrivit căreia deciziile curții constituționale, precum și cele ale instanței supreme ale statului membru în cauză sunt obligatorii pentru instanțele de drept comun, în condițiile în care acestea din urmă consideră, în lumina unei hotărâri preliminare a Curții, că jurisprudența rezultată din respectivele decizii este contrară dreptului Uniunii, este de natură să împiedice aceste instanțe să asigure efectul deplin al cerințelor acestui drept, efect de împiedicare ce poate fi amplificat de faptul că dreptul național califică eventuala nerespectare a jurisprudenței menționate drept abatere disciplinară (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 decembrie 2021, Euro Box Promotion și alții, C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 și C-840/19, EU:C:2021:1034, punctul 259).
- 136 În ceea ce privește, mai precis, răspunderea disciplinară la care riscă să se expună judecătorii, potrivit reglementării unui stat membru, în ipoteza nerespectării deciziilor curții constituționale, precum și a celor ale instanței supreme a acestui stat membru, exercitarea de către o instanță națională a misiunilor care îi sunt încredințate prin tratate și respectarea obligațiilor care îi revin în temeiul acestora, dând, în conformitate cu principiul supremației dreptului Uniunii, efect unei dispoziții a acestui drept, precum articolul 325 alineatul (1) TFUE sau articolul 2 alineatul (1) din Convenția PIF, și interpretării pe care Curtea a dat-o acestui articol, nu poate prin definiție să fie calificată drept abatere disciplinară săvârșită de judecătorii care fac parte din această din urmă instanță fără ca această dispoziție și acest principiu să fie *ipso facto* încălcate [a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 decembrie 2021, Euro Box Promotion și alții, C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 și C-840/19, EU:C:2021:1034, punctul 260, precum și Hotărârea din 13 iulie 2023, YP și alții (Ridicarea imunității și suspendarea unui judecător), C-615/20 și C-671/20, EU:C:2023:562, punctul 85 și jurisprudența citată].

- 137 Rezultă din ceea ce precedă că principiul supremației dreptului Uniunii trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări sau unei practici naționale potrivit căreia instanțele naționale de drept comun ale unui stat membru sunt ținute de deciziile curții constituționale, precum și de cele ale instanței supreme ale acestui stat membru și nu pot, din acest motiv și cu riscul angajării răspunderii disciplinare a judecătorilor în cauză, să lase neaplicată din oficiu jurisprudența rezultată din deciziile menționate, chiar dacă ele consideră, în lumina unei hotărâri a Curții, că această jurisprudență este contrară unor dispoziții ale dreptului Uniunii care au efect direct.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 138 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

- 1) **Articolul 325 alineatul (1) TFUE și articolul 2 alineatul (1) din Convenția elaborată în temeiul articolului K.3 din Tratatul privind Uniunea Europeană privind protejarea intereselor financiare ale Comunităților Europene, semnată la Bruxelles la 26 iulie 1995 și anexată la Actul Consiliului din 26 iulie 1995,**

trebuie interpretate în sensul că

instanțele unui stat membru nu sunt obligate să lase neaplicate deciziile curții constituționale a acestui stat membru prin care este invalidată dispoziția legislativă națională care reglementează cauzele de întrerupere a termenului de prescripție în materie penală din cauza încălcării principiului legalității infracțiunilor și pedepselor, astfel cum este protejat în dreptul național, sub aspectul cerințelor acestuia referitoare la previzibilitatea și la precizia legii penale, chiar dacă aceste decizii au drept consecință încetarea, ca urmare a prescripției răspunderii penale, a unui număr considerabil de procese penale, inclusiv procese referitoare la infracțiuni de fraudă gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii Europene.

În schimb, dispozițiile menționate ale dreptului Uniunii trebuie interpretate în sensul că

instanțele acestui stat membru sunt obligate să lase neaplicat un standard național de protecție referitor la principiul aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*) care permite repunerea în discuție, inclusiv în cadrul unor căi de atac îndreptate împotriva unor hotărâri definitive, a întreruperii termenului de prescripție a răspunderii penale în astfel de procese prin acte de procedură intervenite înainte de o asemenea invalidare.

- 2) **Principiul supremației dreptului Uniunii**

trebuie interpretat în sensul că

se opune unei reglementări sau unei practici naționale potrivit căreia instanțele naționale de drept comun ale unui stat membru sunt ținute de deciziile curții constituționale, precum și de cele ale instanței supreme ale acestui stat membru și nu pot, din acest motiv și cu riscul angajării răspunderii disciplinare a judecătorilor în cauză, să lase neaplicată din oficiu jurisprudența rezultată din deciziile menționate, chiar dacă ele consideră, în lumina unei hotărâri a Curții, că această jurisprudență este contrară unor dispoziții ale dreptului Uniunii care au efect direct.

Lenaerts	Bay Larsen	Prechal
Lycourgos	Regan	Xuereb
Rossi	Gratsias	Bonichot
Rodin	Biltgen	Piçarra
Jääskinen	Passer	Spineanu-Matei

Pronunțată astfel în ședință publică la Luxemburg, la 24 iulie 2023.

Grefier	Președinte
A. Calot Escobar	K. Lenaerts